

† Leop. Podlogar: Iz zgodovine kranjskih trgov.

16. Sodražica.

(553 m, 811 prebivalecev.)

SEVERNOZAHODNI del Ribniške doline se imenuje Sodraška dolina. Njeno središče je trg Sodražica. Dolina je obdana s precej visokim gorovjem, le proti jugovzhodu je odprta, tako da se zdi kot nadaljevanje ali privesek Ribniške doline. Na jugu proti Loškemu potoku se upira v Veliko goro, proti Blokam v strmi Boncar, proti severu v Gregorsko sleme.

Skozi trg teče potok Bistrica. Zibelka ji teče pod Boncarjem, ki loči dolino od Bloške planjave. Tod čez so imeli Rimljani brambeni zid (ajdovski zid). Pozna se še pri Strmcu v bloški župniji. Na južno stran Boncarja se sledijo rimske utrdbe do Babnega polja, Prezida in Čubra, na severno pa nad Lužarskim klancem ob Iški proti Rakitni.¹ Iz Bloške planote v Sodraško in Ribniško stran je držala nekdanj preko te utrdbe rimska cesta. Tod čez je prodiral Oktavijan leta 44. pr. Kr. proti Krki nad Latobike, potem ko je porušil in požgal uporno mesto Metullum (zdaj menda Metlje pri Starem trgu).

Bistrica teče v velikih ovinkih skozi vso dolino. Na desni in levi se ji pridruži več manjših potokov, ki ob suši odrečejo svojo pomoč, ob deževju pa — kakor bi hoteli popraviti svojo zamudo — navalijo toliko vode, da Bistrica prestopi svojo strugo in se razlije po travnikih. V mirnem času goni zvesto celo vrsto mlinov in žag. Kmalu pod trgov Ribnico se zgublja v zemljo. Kje pride spet na dan, o tem se ugiblje: gotovega ne ve nihče. Mogoče oddaja svojo vodo Krki ali Kolpi, nekateri ugibajo celo, da je ta voda v zvezi s Cerkniškim jezerom. Ribničani so trdne vere, da teče pri Soteski v Krko.

Bistrica, ki premeri s svojim tekom skoraj obe dolini po njih dolžini, je slovela nekdanj po okusnih rakah, vedno pa radi obilice rib. Mogoče, da je dajala vsej dolini, namreč s pritoki, ne le obilo okusnih in zlahčnih rjb, ampak dala tudi mir Ribniški dolini in njenemu središču, trgu Ribnici.²

Sodražica je nekako središče, kjer tišči več drag skupaj. Po tem sodijo, da Sodražica ne pomeni drugega kakor kraj, kjer pride več drag skupaj. »Draga« pomeni malo dolinico, po kateri se odteka voda. Ravno Sodraška dolina pa je polna drag, kakor je polna potočkov, ki napajajo Bistrico.

Okolica trga je gorata. Ni dovolj polja, ki bi z živežem oskrbelo življenjske potrebe zelo obljudene doline. Da ljudstvo ne trpi lakote in pomanjkanja, jim priloži primanjkljaj vožnja lesa in gozdarjenje. Domača obrtnija »suha roba« tudi daje prebivalcem precej zaslužka, bodisi da ostanejo ljudje doma ali da gredo kot krošnjari na tuje. Kakor v ribniški okolici, je tudi v sodraški »suha roba« izpričana že v 15. stoletju, a sega njeno izdelovanje v davnejše čase nazaj. Omenja se v pismu cesarja Friderika III. leta 1492., ko dovoljuje Ribničanom in Kočevcem izvažati razne lesene predmete, kakršne sami izdelujejo, na Hrvaško in v druge obmejne dežele.

Trg Sodražica se kot tak po starosti ne more meriti z Ribnico, ki se navaja kot trg (oppidum) že v srednjem veku. Sodražica je postala trg z dvornim sklepom z dne 16. oktobra 1865. Imela je pa že prej zelo obiskovane,

¹ Mitth., 1861, 47. Blätter aus Krain, 1861, 4.

² Lesar, Jahresbericht der O. R. Schule, 1864, 2.

na široko znane semnje in tržne dneve. Kdaj in kako je prišel trg do teh pravic, tega ne vemo. Neizprosna oblast ognja je uničila pisane pravice, katerih so se domačini krčevito držali, sklicevaje se na podedovano pravo. Ohranjeno je le pismo Marije Terezije z dne 2. februarja 1752. Z njim je slavna cesarica dovolila Sodražici tržni dan. Prosil je za to pravico ribniški graščak grof Gvido Kobencelj. V prošnji je poudarjal, da ljudje od blizu in daleč Sodražico zelo obiskujejo zaradi lesenih izdelkov. Naval tujcev da ni ob gotovih časih nič manjši kakor v Ljubljani, Kranju ali Novem mestu. Lesna trgovina in kupčija bi se še bolj pospešila, ko bi se dovolili tržni dnevi — posebno sol bi se v Sodražici ob tržnih dnevih kupoma razpečavala.

Vlada je bila takrat še bolj kakor danes pri podeljevanju takih pravic zelo previdna. Preden je izdala odlok in z njim naprošeno dovoljenje tržnih pravic temu ali onemu kraju, je razposlala vprašanja na sosedne trge in mesta, v koliko bi bili oškodovani v slučaju, da se temu ali onemu kraju

Sodražica.

podeli pravica do tržnih dni ali do semnje. Tako se je postopalo tudi glede Sodražice. Odkoder se ni odgovorilo v določenem času, se je dalo s tem znamenje, da nimajo nič proti taki podelitvi. V slučaju Sodražice se je pa oglasilo mesto Lož. Mestni zastop je izjavil, da bi radi tržnega dne v Sodražici mesto Lož trpelo letno 100 goldinarjev škode. Ribniški graščak Kobencelj je potem predložil novo prošnjo visokemu dvoru. V tej prosi kljub oporekanju mesta Loža za podelitev tržnega dne Sodražici. Mesto Lož naj mu koncem leta predloži natančen in vesten zapisnik o tržnih in sejmarških dohodkih; če bi mesto v resnici imelo trpeti letno 100 goldinarjev škode, se zaveže on zase in za naslednike, da pokrije to škodo do 100 goldinarjev vsako leto ob Novem letu brez prerekanja. To je pomagalo. Leta 1752., dne 2. februarja, je izdala cesarica Marija Terezija omenjeno dovolilno pismo. Je li Lož kdaj in kaj prejel odškodnine od ribniških graščakov, o tem ni nobene črke ne v arhivu ribniške graščine ne v onem mesta Loža. Bržkone

so loški meščani, oziroma mestni svetovalci v Ložu, hoteli pri visokem dvoru samo pokazati, kako zelo jim je na srcu blaginja njih mesta.

Odkar je trg Sodražica poln prodajalnic, so tržni dnevi sicer zgubili na svoji veljavi, a so vendar še zelo obiskovani. Vsa »suha roba«, ki se izdeluje v Ribniški dolini, po Blokah in okoli Roba, se proda in kupi le na tržni dan v Sodražici. Dokler se ni priplazila železna kača v Ribniško dolino, so pripeljali tudi Hrvatje žito, posebno koruzo, in jo tukaj zamenjavali za »suho robo« in sol. Suha roba se je potem v Karlovcu igraje razpečala.

Toda domači obrti železnica ni kaj škodovala, tudi razmer v trgu ni bistveno spremenila. Postaja Ortnek je 9 km oddaljena, za osebni promet pa postajališče Zlebič-Sodražica 6 km. Danes si prekupčevalec suhe robe napravi velik lep voz, »tajselj« imenovan. Obredi par mladih in močnih konj, nakupi blaga in odpelje vse skupaj na Hrvaško, navadno v Karlovec. To so vozovi, da moraš pristaviti lestev, kadar greš načet voz. Proda se vse do »cepera«, blago, voz in konji. S polno listnico in s parom mladih konjičev se vrne potem rešetar domov in začne se pripravljati »za drugo rajžo« na Hrvaško. Na ta način se je več Sodražanov prav trdno podstavilo. Splošno ljudstvo ni siromašno in v navadnih razmerah ne sili v tujino, razen v razne kronovine bivše Avstrije, koder hiškari z domačimi izdelki.

(Konec prihodnjič.)

Svjatoslav: Nova zima pod klancem.

*Joj, bratci, oči me bole od snega!
V vse štiri strani so zaprte steze,
mrzlo cingljajo leteče sani,
svet je umrl in človek molči,
oj molči.*

*Joj, bratci, pod klancem je beda doma.
V raztrgani bajti pet lačnih otrok,
mati je bolna, oče je v svetu nekje
pokopan — pomislite, bratci! —
pet lačnih otrok jokaje skoz okno strmi
in zunaj sneži in skozi razrušene duri
burja ihti, oj ihti...*

*Joj, bratci, dan gasne v vseh štirih straneh,
pet lačnih otrok pa premišlja molče,
kdaj so storili svoj veliki greh,
da je prišlo nad nje to gorje...
In zunaj sneži, oj sneži...*

M A L I U M E T N I K

Danes prinašamo štiri vzorce križnega vboda, ker smo čuli, da si naše male čitateljice še žele takega dela. Št. 1. je srbski narodni vzorec, prirejen po motivu iz čilima. Porabite ga lahko za blazine, robeve na prtih, zavesah. Št. 2. — poletno cvetje — pestrobarvna bordura k otroškim oblekcam. Št. 3. isti motiv, ki se poda zlasti na snežnobeke otroške oblečke, šopki raztreseni po blagu v neenakomernih razdaljah, ali enakomerno ob spodnjem robu. Št. 4. je vzorec, namenjen najmanjšim.